וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל היאך בת יורשת שני מטות אלא זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר ומתו וירשתן ואין לי אלא בת, בן מנין? אמרת קל וחומר ומה בת שהורע כחה בנכסי האב יפה כחה בנכסי האם בן שיפה כחו בנכסי האב אינו דין שיפה כחו בנכסי האם, וממקום שבאת מה להלן בן קודם לבת אף כאן בן קודם לבת, ר' יוסי בר' יהודה ור"א בר' יוסי אמרו משום רבי זכריה בן הקצב אחד הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם. מאי טעמא? דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ותנא קמא לא דריש דיו והא דיו דאורייתא הוא דתניא א) מדין קל וחומר כיצד ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים קל וחומר לשכינה ארבעה עשר אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון? בעלמא דריש 'דיו' ושאני הכא דאמר קרא "ממטות" מקיש מטה האם למטה האב מה מטה האב בן קודם לבת אף מטה האם בן קודם לבת. רב גיתאי סבר למעבד עובדא כר' זכריה בן הקצב, אמר ליה שמואל כמאן, כזכריה, אפס זכריה! רבי טבלא עבד עובדא כרבי זכריה בן הקצב, א"ל רב נחמן מאי האי? א"ל דאמר רב חיננא בר שלמיא משמיה דרב הלכה כרבי זכריה בן הקצב אמר ליה זיל אהדר בך ואי לא מפיקנא לך רב חיננא בר שלמיא מאוניך. רב הונא בר חייא סבר למעבד עובדא כרבי זכריה בן הקצב אמר ליה רב נחמן מאי האי? אמר ליה דאמר רב הונא אמר רב הלכה כר' זכריה בן הקצב אמר ליה ב) אשלח ליה? איכסיף, אמר ליה השתא כי נח נפשיה דרב הונא איתריסת לקבלי, ואיהו כמאן סברה? כי הא דרב ושמואל דאמרי תרוייהו אין הלכה כר' זכריה בן הקצב, מיסתמיך ואזיל רבי ינאי אכתפא דרבי שמלאי שמעיה ואתי ר' יהודה נשיאה לאפייהו א"ל בר איניש דאתא לקיבלנא הוא יאי וגולתיה יאי, כי מטא לגביה גששה אמר ליה דין שיעוריה כשק ג) בעא מיניה א) מנין לבן שקודם לבת בנכסי האם? אמר ליה דכתיב "מטות" מקיש מטה האם למטה האב מה מטה האב בן קודם לבת אף מטה האם בן קודם לבת, א"ל אי מה מטה האב בכור נוטל פי שנים אף מטה האם בכור נוטל פי שנים?

אמר

וכל בת יורשת נחלה ממטות וגו'. סיפא דקרא לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה כדי שלא תסוב נחלה ממטה למטה אחר ומיהו לא נהג אלא באותו הדור כדלקמן בפירקין (דף קכ:) ולקמן (א) מפרשינן כיון דיורשת שני מטות והיא נשאת למטה אביה הרי מכל מקום נסבת נחלת האם למטה אחר ולקמן מתרצינן לה: **בת יורשת נחלה ממטות**. משמע שבת אחת מקבלת נחלה משני מטות ואי אתה מוצא קרובים לה שתקבל נחלה מהם יותר מאביה ואמה וכגון שאביה משבט ראובן ואמה משבט שמעון וכשניסאת אמה לאביה היו לה אחין לאמה של בת זו שיירשו נחלת אביהן דליכא הסבת נחלת אם לאב בשעת נישואין דלא קפיד קרא אלא שבשעת נישואין לא תהא ראויה לירש נכסי אביה ומיהו אחרי כן מתו אחיה ואחר כך מת אביה וירשה אותו ומתו האם והאב ולא היה להם כי אם בת זו וירשתן נמצאת יורשת שני מטות נחלת אמה ממטה שמעון ונחלת אביה ממטה ראובן: **בן מנין**. שיורש את אמו דאיכא למימר בהכי קפיד קרא הבן יירש את האב והבת תירש את האם: **שהורע כחה בנכסי האב**. דבן קודם לה: **יפה כחה בנכסי האם**. דיורשת את האם: **אינו דין שיפה כחו בנכסי האם**. שיירש כמו הבת אבל עדיין לא למדנו שיקדום לבת והיינו דקאמר וממקום שבאת וממקום שהתחלת ללמוד דהיינו מנכסי האב חזור ולמד עוד מה להלן כו' ולקמיה פריך לימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון: **שוין**. דירתון כחדא: **מדין קל וחומר כו'**. בריש תורת כהנים תניא רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בהן מקל וחומר ומגזרה שוה ומבנין אב כו' והדר מפרש להו חדא חדא מקל וחומר כיצד באיזה ענין אנו דורשין דבר מדבר ע"י קל וחומר: **ויאמר ה' כו'**. כלומר לא להחמיר (ב) על החמור מבקל הואיל ובא ללמוד מן הקל אלא דיו ללמד שיהא כמלמד כלומר דיו לבא מן הדין כו' לפיכך תסגר שבעת ימים כו': **מקיש מטה האם כו'**. מאחר דאתא בן בקל וחומר דיורש את אמו כבת והוקשו המטות בתיבה אחת דלא כתב שני מטות הלכך דרשינן מה מטה האב כו' ולקמיה פרכינן אי מה מטה האב בכור נוטל בה פי שנים כו': **גיתאי**. שם חכם: **כר' זכריה בן הקצב**. דהבן והבת יחלקו בשוה בנכסי האם: **אפס זכריה**. כמו כי אפס כסף (בראשית מז) כלומר בטלו שאין הלכה כמותו: **מפיקנא לך כו'**. מאמתינא לך ולא יסייע לך רב חיננא בר שלמיא: **דאמר רב הונא אמר רב כו'**. רב הונא בר חייא מהדר הכי לרב נחמן: **אמר ליה**. רב נחמן לרב הונא בר חייא: **אשלח ליה**. לרב הונא ואודיענו שאתה אומר כן משמו ואדע אם אמת הוא שאמר רב הונא כן: **איכסיף**. דשמא חזר בו רב הונא או לא היה סומך בשמועתו: **איתריסת לקבלי**. ולא היית חוזר בך: **ואיהו**. רב נחמן: **רבי ינאי**. זקן היה וכהו עיניו מראות: **א"ל**. שמעיה דר' ינאי: **בר איניש דאתי לקיבלנא הוא יאי**. אדם חשוב בא כנגדנו: **וגולתיה יאי**. כלומר טלית* של תלמידי חכמים אי נמי נאה ממש כדמוכח לקמיה דאמר דין שיעוריה כשק: **גששה**. רבי ינאי לגולתיה דרבי יהודה נשיאה: **דין שיעוריה כשק**. בגד עב וגרוע ושיעורו לקבל טומאה ד' טפחים על ד' טפחים כשק כדתנן השק ד' על ד' הבגד ג' על ג' במסכת שבת (דף עו.) ובמסכת סוכה (דף יז:): **אמר ליה**. רבי יהודה נשיאה לרבי ינאי (ג) לבן שקודם לבת כו': **אמר ליה**. רבי יהודה נשיאה לרבי ינאי אי מה מטה האב כו':

אמר

קל וחומר לשכינה י"ד. אור"ת דלכך נקט י"ד משום דאמר בהמפלת (נדה דף לא.) שלשה שותפין יש באדם הקדוש ברוך הוא אביו ואמו ונותן בו הקב"ה כנגד שניהן אבל קשה קצת דאם כן אין זה קל וחומר דמן הדין יש להיות כנגד שניהן ועוד אמר בספרי בתוספתא קל וחומר למלך וכהן י"ד פירוש משה רבינו שהיה מלך וכהן גדול ששימש שבעת ימי המילואים ואמשה רבינו קאי נקט י"ד ודוחק לומר דמלך היינו הקדוש ברוך הוא וכהן משה ד) ורבינו חיים כהן מפרש קל וחומר לשכינה יותר מעט מז' וכיון דאפיקתיה מז' דהיינו הסגר הוקמה אשני הסגרות וכן משמע (ד) באבות ה): **דין** שיעוריה כשק. ואם תאמר וכי גרע ממטלניות דפרק לא יחפור (לעיל דף כ. ושם) דאוקימנא כעין ו) [רסקא] ואפילו הכי שיעורייהו בג' על ג' וי"ל דהתם לא מוקי לה כעין שקא אלא לענין דלא חזו לאומנא לקנח הדם אבל הכי קשה יותר מדאי: **מקיש** מטה האם למטה האב וכו'. תימה לרשב"א אמאי איצטריך לאשמועינן דבן קודם לבת בנכסי האם מהיקשא דמטות תיפוק ליה מוירש אותה דאמר לקמן (דף קיג:) מקיש ירושה שניה לירושה ראשונה מה ירושה ראשונה בן קודם לבת אף ירושה שניה בן קודם לבת דמיניה ילפינן לקמן דבני אחות קודמין לבנות אחות לירש בנכסי אחי האם ובנכסי אבי האם דמה ירושה ראשונה דהיינו בנכסי האב בן קודם לבת אף ירושה שניה כגון בן הבת קודם לבת הבת בנכסי אבי האם ואומר רשב"א דבן בנכסי האם היינו נמי ירושה ראשונה הבאה מכח האם ואי לאו דנפקא לן מהיקשא דמטות דבן קודם לבת בנכסי האם היכי הוה שמעינן דקודם בנכסי אבי האם דלא אתי אלא מכח היקשא דירושה ראשונה הלכך איצטריך הכא למילף מעיקרא דבן קודם לבת בנכסי האם שהיא ירושה ראשונה הבאה מכח האם ושוב נפקא לן מהיקשא דלקמן דמקיש ירושה שניה לירושה ראשונה בין ירושה שניה דאב בין ירושה שניה דאם ור"י אומר דאע"ג דנפקא לן לקמן דבן קודם לבת בנכסי אבי האם היינו משום דמכח אבוה דאימיה קאתי ולא שמעינן מינה דקודם בנכסי האם עצמן ואין נראה לרשב"א דהא מכח דאבוה דאם לא ירית אלא ע"י משום דנפלו לפני האם והוא יורש את אמו וא"ת כיון דמהכא שמעינן דמהיקש דמטות דבן קודם לבת בנכסי האם אמאי איצטריך כל הך קראי דלא תסוב נחלה דאיירי בסיבת הבן וקרא דאם אין לו בת דאמר לקמן בן הבת ובת הבת מנין ת"ל אם אין לו עיין עליו דמשמע דאתא לאשמועינן דבן יורש את אמו ומיהו ההוא דואם אין לו בת איצטריך טובא דלא הוה ידעינן שהיה בן הבת יורש כלל ע"י משום והא דדרשינן נמי מוירש אותה להקיש ירושה שניה לראשונה הוה מוקמינן *בבת הבן דוקא ז) ולא תסוב נמי איצטריך דלאו בסיבת הבן ולא תסוב שני בסיבת הבעל

ולמאן

מסורת הש"ס

א) ב"ק כה. זבחים סט: ב) [ע"ז לו.]: ג) ג"י רש"ל אמר ליה: ד) [עי' תוס' זבחים סט. ותוס' ב"ק כה. ד"ה ק"ו]: ה) [לא ידעתי מקומו. ודע דבתוס' ב"ק כה. כתבו וכן מוכח בתוספ' דאבות וכן העתיק בתוי"ט בפ"ב מ"ס דב"ק ד"ה דיו וכו' לשון התוס' וכן מוכח בתוספתא דאבות ע"ש והנה לפנינו לא נמצא שום תוספתא על מס' אבות ותפשתי באבות דרבי נתן ולא מצאתי אלא בפ"ט תניא בזה"ל א"ל הקב"ה למשה אילו מלך נזף בה אילו אביה נזף בה כראוי היה לה שתכלם ז' ימים אני שאני מלך מלכי המלכים על אחת כמה וכמה לא דיין בזה שתכלם י"ד יום אלא למענך מחול לה שנאמר ויאמר ה' אל משה וכו']: ו) נ"א דסקא: ז) גליון ואכתי אמאי איצטריך אין לו בת למשמע נילף לי' ממשמע דבן בהיקשא דמטות:

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה וכל בת וכו' ולקמן פרכינן כיון דיורשת: (ב) ד"ה ויאמר וכו' להחמיר בחמור מבקל: (ג) ד"ה א"ל רבי יהודה נשיאה לר' ינאי מנין לבן שקודם לבת: (ד) תוס' ד"ה קל וחומר וכו' וכן משמע בתוספתא באבות:

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"א מהל' נחלות הלכה ג סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רעו סעיף ד:

רבינו גרשום

נוחל ממון שלה ואינה נוחלת היא את ממון בנה דבתר משפחת האב רמינן נחלת הבן: מנהני מילי. דבן יורש את אמו וקודם לבת הוא: דכתב רחמנא וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל היאך וכו' שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. והיו אחין לאמה הראוין לירש את אביה דהא מציא למיעבד שפיר דליכא משום לא תסוב נחלה הואיל דאחיה קיימין ולאחר שנישאת אמה של זו מת אחיה ונפלה ירושתן לאמה והיה לה בת זו ומתו אביה ואמה וירשתן בת זו שלא היה להן בן אלמא דבת יורש' את אמה היא: ואין לי. דיורשת את אמה: אלא בת. כדכתיב וכל בת יורשת וכו': בן מנין אמרת ק"ו ומה בת שהורע כחה בנכסי האב. שבמקום בן לא ירתא בת. יפה כחת בנכסי האם. וכדאמרינן הכא דהא אשכחן מיהא מן קרא דבת יורשת נכסי האם. בן שיפה כחו בנכסי האב אינו דין וכו': וממקום שבאת. כלומר מאותו ק"ו מצי למידרש נמי דבן קודם לבת בנכסי האם דמה להלן גבי נכסי האב בן קודם לבת כדאמרי' לעיל טעמא דאין לו בן הא יש לו בן קודם לבת אף כאן נמי גבי נכסי האם בן קודם לבת: איכא למימר בהא ק"ו דיו לבא מן הדין של ק"ו להיות כנדון דהבן דלירת בנכסי האם מק"ו של בת קאתי ומש"ה בדין הוה דלהוי שוין בן ובת בנכסי האם: ותנא דידן דמתני' דיליף לה מבריית' ואמר דבן קודם לבת לא דרש דיו: והא דיו דאורייתא הוא דתניא מדין ק"ו כיצד. אחד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן: הלא תכלם שבעת ימים. כדין מצורע שהמצורע היה מצטרע משום שהי' מוציא שם רע וזו דברה כלפי שכינה. ק"ו שהיא טעונה י"ד יום הסגר דכל מצורע ז' ימים הוה טעון הסגר: אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ושכינה מאדם ילפינן אלמא דאורייתא היא: ומשני ודאי בעלמא דריש דיו ושאני הכא דלא דרש. דיו ואמר דבן קודם לבת דאמר קרא וכו': אפס זכריה. כלומר אין הלכה כמותו: ואי לא תיהדר מפיק לך ר' חנניא ב"ר שלמיה דאמר הלכה כר' זכריה מאוניך. כלומר משלך אוציא בעל כרחך ואהדר ליה: אשלח ליה לרב הונא דאמרת משמי' הלכה כר' זכריה אם אמר הכי אי לא. ואיכסף רב הונא בר חייא. דאיהו לא הוה אמר הכי משמיה דרב הונא אלא כדי להעמיד דבריו ותלה בגברא רבא כרב הונא: איתרסת לקבלי. כלומר היית מקנטר בדבריך כנגדי: אינהו. שמואל דאמר אפס זכריה ורב נחמן נמי. ס"ל כרב ושמואל דאמרי תרווייהו וכו': מסתמיך ואזיל ר' ינאי אכתפיה דר' שמלאי שמעיה. משום דמחמת שיבה הוה סגי נהור וכהה מאורו: אמר ליה שמעיה בר איניש דאתי לקבלנא הוא יאה וגולתיה יאה. כלומר יפה במעשים טובים וטליתו נאה: גששיה. משמש ר' ינאי לטלית של ר' יהודה: אמר ליה. לשמעיה אמרת לי דגולתיה יאה דין שיעוריה כשק הוא כלומר שיעורו של טלית זו כשק הוא שאין דבר חשוב ואין מקבל טומאה עד שיהא בו ד'

על